

БІЛГІН ЖЕТІЛДІРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ТҮПКІЛІКТІ ӨЗГЕРІСТЕР МЕН ОЛАРДЫҢ ІС ЖҮЗІНДЕГІ МАҢЫЗЫ

Джураева Пердегүл Саидовна

Науаи облыстық педагогтарды жаңа методикаларға үйрету ұлттық орталығы, «Мектепке дейінгі, бастауыш және арнайы білім беру методикалары» кафедрасы доцент м/а

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7238405>

Annotatsiya. Umumiy o'rta ta'lim maktablari o'qituvchilari uchun malaka oshirish tizimi bilan bog'liq holda qabul qilingan me'yoriy hujjatlardan ayrimlarining ijrosini ta'minlashdagi o'zaro tizimlararo bog'liqlik jihatlari, Inklyuziv ta'limni tashkil etishda dars mashg'ulotlarida tinglovchilarga tizimdagi yangiliklar va islohotlar tariqasida taqdim etilayotgan hujjatlar, inklyuziv ta'limni tashkil etishning dolzarblilik mohiyati va uning metodologik tavsiyalari.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, me'yoriy hujjatlar, amaliy mashg'ulot, nazariy ma'lumot.

РЕФОРМЫ В СИСТЕМЕ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ И ИХ ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ

Аннотация. Рассмотрены аспекты взаимообусловленности в обеспечении реализации некоторых нормативных актов, принятых в связи с системой повышения квалификации учителей общеобразовательных школ, представлены документы в виде нововведений и реформ, сущность актуальности организации инклюзивного образования и его методические рекомендации.

Ключевые слова: инклюзивное образование, нормативные документы, практические занятия, теоретическая информация.

REFORMS IN THE TRAINING SYSTEM AND THEIR PRACTICAL IMPORTANCE

Abstract. Aspects of mutual interdependence in ensuring the implementation of some of the regulations adopted in connection with the system of professional development for teachers of general secondary schools. documents presented in the form of innovations and reforms, the essence of the relevance of organizing inclusive education and its methodological recommendations

Keywords: inclusive education, regulatory documents, practical training, theoretical information.

КІРІСПЕ

ӨЗБЕКСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПРЕЗИДЕНТІНІҢ ЖАРЛЫҒЫ, № PQ-4860 13.10.2020

I. ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУГЕ ҚҰҚТАСТЫҚТАРЫ БАР БАЛАЛАРДЫ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІН ОДАН ДА ЖЕТІЛДІРУ ШАРАЛАРЫ ТУРАЛЫ

Өзбекстан Республикасы Президентінің 2019 жылғы 29 сәуірдегі «Өзбекстан Республикасының халық білім беру жүйесін 2030 жылға дейін дамыту концепциясын бекіту туралы» No ПФ-5712 Жарлығына сәйкес Өзбекстанда инклюзивті білім беруді дамыту ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту жүйесін жетілдіру және оларға көрсетілетін білім беру қызметтерінің сапасын арттыру мақсатында:

1. Мыналар:

1-қосымшаға сәйкес «Халық білім беру жүйесінде инклюзивті білім беруді дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған тұжырымдамасы» (бұдан әрі – Тұжырымдама);

2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік білім беру жүйесінде инклюзивті білім беруді дамыту тұжырымдамасын іске асыру жөніндегі «Жол картасы» (бұдан әрі – «Жол картасы») 2-қосымшаға сәйкес;

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды оқытуды дамытудың 2025 жылға дейінгі нысаналы көрсеткіштері (көрсеткіштері) 3-қосымшаға сәйкес бекітілсін.

ІЗДЕНИС МАТЕРИАЛДАРЫ МЕН МЕТОДОЛОГИЯСЫ

Өзбекстан Республикасы Президентінің 2020 жылғы 13 қазандағы № ПҚ-4860 қаулысына. 2020-2025 жж. мемлекеттік білім беру жүйесінде инклюзивті білім беруді дамыту **КОНЦЕПЦИЯ**

2-тарау. Өзбекстандағы инклюзивті білім берудің қазіргі жағдайы және өзекті мәселелері.

3. Бүгінгі күні республикада барлығы 86 мамандандырылған мектеп пен дене немесе психикалық кемістігі бар балаларға арналған мектеп-интернатта (бұдан әрі – мамандандырылған білім беру ұйымдары) 21,2 мың адам, 21 санаториялық үлгідегі мектепте – 6,1 мың оқушы мектеп-интернаттарда оқиды. Сондай-ақ, ұзақ мерзімді емдеуді қажет ететін 13,3 мың студент үйде жеке оқытылатын болады.

2020 жыл 1 июньде Халыққа білім беру министрлігі тарапынан веб-сайтта төмендегіше мәліметтер ұсынылды:

Бүгінгі таңда еліміздегі 86 мамандандырылған мектеп пен мүгедек балаларға арналған мектеп-интернатта 21 685 психикалық және физикалық кемістігі бар бала білім алууда. Сондай-ақ, мүгедектікке байланысты мектеп пен интернатта білім алуға мүмкіндігі болмаған 14 059 оқушы үйден оқытуға тартылды. Өзбекстан Республикасы Президентінің «Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту жүйесін одан әрі жетілдіру шаралары туралы» қаулысына сәйкес 2021-2022 оқу жылынан бастап 43 мектепте пилоттық негізде инклюзивті білім беру жүйесі енгізілді. 31 мектепте инклюзивті сыныптар ұйымдастырылып, 85 бала өз қатарластарынан кем түспей білім алууда. Сондай-ақ, 6 балалар үйінде, 3 SOS балалар махалласында 650 адам, 121 отбасылық балалар үйінде 770 жетім және ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалар тәрбиеленуде.

3-тарау. Инклюзивті білім беруді дамытудың міндеттері мен басымдықтары

4-тарау. Тұжырымдаманы жүзеге асырудан күтілетін нәтижелер

II. Өзбекстан Республикасының Президенті Жарлығы

Жаңа Өзбекстанның 2022 - 2026 жылға арналған даму стратегиясы туралы

Өзбекстан Республикасы Президентінің Жарлығы, ПФ-60 28.01.2022 ж.

1. «Әрекеттер стратегиясынан Даму стратегиясына қарай» принципі негізінде әзірленген мынадай жеті басым бағыттан тұратын 2022-2026 жылдарға арналған Өзбекстанның Жаңа Даму стратегиясы (бұдан әрі – Даму стратегиясы) кең қоғамдық талқылау және оны жүзеге асыру «Адамның қадір-қасиетін ұлықтау және белсенді махалла жылында» іске асыру жөніндегі Мемлекеттік бағдарлама (бұдан әрі – Мемлекеттік бағдарлама)

1 және 2-қосымшаларға сәйкес бекітілсін:

- адамның қадір-қасиетін көтеру және еркін азаматтық қоғамды одан әрі дамыту арқылы халықтық мемлекет құру;
- әділеттілік пен заңның үстемдігі қағидаттарын еліміздегі дамудың ең негізгі және қажетті шартына айналдыру;
- ұлттық экономиканың жедел дамуы және жоғары өсу қарқыны;
- әділ әлеуметтік саясатты жүргізу, адами капиталды дамыту;

- рухани дамуды қамтамасыз ету және саланы жаңа деңгейге шығару;
- жаһандық проблемаларға ұлттық мүддеге негізделген көзқарас;
- еліміздің қауіпсіздігі мен қорғаныс әлеуетін нығайту, ашық, прагматикалық және белсенді сыртқы саясат жүргізу.

IV. Әділетті әлеуметтік саясат, адам капиталын даму саясаты

41-мақсат: Мектепті дамытудың ұлттық бағдарламасын енгізу арқылы мемлекеттік білім беру жүйесінде қосымша 1,2 миллион студенттік орынды құру.

- Жаңа мектептер салу, жекеменшік мектептердің санын көбейту, білім сапасын арттыру жөніндегі ұлттық бағдарламаны әзірлеп, жүзеге асыру.
- 2026 жылдың соңына қарай оқу орындарының санын 6,4 миллионға дейін ұлғайту.
- 2026 жылға қарай мемлекеттік емес білім беру қызметтерін жеткізушілер үлесін 8%-ға, оның ішінде 2022 жылға қарай 3%-ға, нысандар мен мүмкіндіктерді кеңейту арқылы арттыру.
- 2022-2026 жылдары «Баркамол ұрпақ» 217 балалар мектебін дамыту бағдарламасын іске асыру.
- Жастардың өнер әлемімен танысуы үшін 100 мыңнан астам тегін үйірмелер енгізу, оларды компьютерлік және IT-технологиялар саласында қажетті білім мен дағдылармен қаруландыру.
- Шалғай елді мекендердегі мектептер мен мектепке дейінгі мекемелерді тасымалдауды қамтамасыз ету.

42-мақсат: 2026 жылға қарай оқу бағдарламалары мен оқулықтарды үздік халықаралық тәжірибе негізінде толығымен қайта қарау және енгізу. Ұлттық оқу бағдарламасына сәйкес 2026 жылға қарай 699 жаңа оқулықтарды, жаттығуларды, мұғалімдерге арналған нұсқаулықтарды және мобильді қосымшаларды, оның ішінде 2022 жылға қарай 296 атауды құру. Мұғалімдерді ұлттық оқу жоспарындағы жаңа әдістемелерге оқыту үшін 2026 жылға қарай Біліктілікті арттырудың электронды платформасы үшін барлығы 769 бейнесабак жасау. Жалпы білім беретін мектептерде шетел мамандарының қатысуымен оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендерді тестілеу және сараптау жүйесін енгізу.

43-мақсат: Білікті мұғалімдердің жалақысын 1000 АҚШ долларына дейін біртіндеп көтеру. Дарынды мұғалімдердің жалақысын олардың біліктілігіне қарай көтеру. Мұғалімдерге біліктілік санаттарын беру тәртібін түбегейлі қайта қарау және біліктілікті бағалау әдістеріне негізделген әділ және ашық жүйені енгізу.

66-мақсат: Мүгедектерді қолдаудың тиімді жүйесін қалыптастыру, олардың өмір сүру сапасы мен өмір сүру деңгейін арттыру. Белгісі бойынша кемсітушілікке жол бермеу, мүгедектердің құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін жүзеге асыру үшін тең жағдайларды қамтамасыз ету және оларды бұзғаны үшін жауапкершіліктің бұлтартпастығын қамтамасыз ету.

Мүгедектердің құқықтарын қамтамасыз ету саласындағы жалпы қабылданған халықаралық нормалар мен стандарттарды ұлттық заңнамаға енгізу. Медициналық-еңбек сараптамасының және мүгедектікті бағалаудың ашық, заманауи әдістері мен критерийлерін енгізу, мүгедектерге медициналық-әлеуметтік көмек көрсету деңгейі мен сапасын арттыру.

Мүгедектердің отбасымен, қоғаммен және мемлекетпен қарым-қатынасын нығайту, олардың жайлы ортада болуы, қалалық жолаушылар көлігіне, әлеуметтік және басқа да

инфрақұрылым объектілеріне еркін қол жеткізуі үшін қажетті жағдайлар жасау. Мүгедектердің қоғамның әлеуметтік-экономикалық өміріне қатысуын және белсенді қатысуын қамтамасыз ету үшін инклюзивті білім беру және жұмыспен қамту жүйесін жетілдіру. Мүгедектік анықтамасының әлеуметтік моделіне кезең-кезеңімен көшу.

ІЗДЕНИС НӘТИЖЕЛЕРІ

III. Көзі көрмейтін және нашар көретін балаларға арналған мамандандырылған мектеп-интернаттарында білім беру сапасын арттыру және олардың қызметін жақсарту жөніндегі шаралар

туралы Өзбекстан Республикасы Президентінің 2022 жыл 18 апрельдегі 209 санды Президент Қаулысы қабылданды.

IV. Халыққа білім беру қызметкерлерінің үздіксіз кәсіби дамыту жүйесін ұйымдастыру тәртібін бекіту туралы

Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинеті Қаулысы.

Өзбекстан Республикасының Премьер-Министрі А.АРИПОВ. Ташкент, 2022 жылғы 17 қаңтар, 25 санды

«Халыққа білім беру саласындағы ғылыми-зерттеу қызметінде үздіксіз біліктілікті арттыру жүйесін енгізу бойынша 2021 жылғы 25 қаңтардағы No ПҚ-4963 қаулысының орындалуын қамтамасыз ету мақсатында Министрлер Кабинеті шешеді: Халық білім беру қызметкерлерінің біліктілігін үздіксіз арттыру жүйесін құру тәртібі туралы Нызам 14 тарау 132 пункттен тұрады.

Өзбекстан Республикасы Халыққа білім беру министрлігінің

2022 жыл 20 январьдағы 18-санды «Халыққа білім беру қызметкерлерін үздіксіз кәсіби дамыту жүйесін жариялау туралы» бұйрығының 4-көрсетпесіне сәйкес

Жалпы білім беру және мектептен тыс білім беруде педагогтарды істеп шығарудан ажыратылған түрде тәлім алу формасындағы үздіксіз кәсіби даму курсының үлгідегі оқу-бағдараламсынан сай төмендігіше модульдарды қамтиды:

1. Мұғалімнің коммуникативті дағдыларын дамыту
2. АКТ және медиа сауаттылық
3. Өзін-өзі дамыту және үздіксіз кәсіби даму мәселелері
4. Тәрбиешінің жауапкершілігі мен икемділігі
5. Инклюзивті білім беруді енгізу мәселелері
6. Ғылымдағы жаңалықтар, жаратылыстану ғылымдарын оқытудың өзекті мәселелері
7. Оқушылардың құзыреттілігін бағалаудың әдістері мен құралдары

Аталмыш модульдардан бірі – мен сабақ өтетін 5-модульда Инклюзивті білім беруді енгізу мәселелері бойынша тыңдаушыларға мынадай білік талаптары сiңдiрiледi:

Инклюзивті және инклюзивті білім беру тұжырымдамасы. Оқушыларды дене шынықтырумен айналысуға шақырады, интеллектуалдық, әлеуметтік, эмоционалдық, лингвистикалық және басқа да ерекшеліктеріне қарамастан оқытуды ұйымдастыру. Бұл жерде туындайтын мәселелер және оларды тиімді етеді шешу әдістері.

Оқу процесіне ерекше білім беру қажеттіліктері бар студенттерді тарту нормативтік құжаттар. Мүмкіндігі шектеулі оқушыларға жалпы білім беру мектепте дені сау балалармен бірге білім алуы керек әртүрлі қолдау стратегиялары. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларды оқыту психологиялық аспектілері.

Пікірталастар. 5-модуль: Инклюзивті білім беруді енгізу мәселелері

Тақырыбы: Инклюзивті білім беру мәселелері және оны шешу жолдары

Жоспар

1. Инклюзивті білім берудің мақсаттары мен міндеттері.
2. Инклюзивті білім берудің негізгі принциптері және олардың мазмұны.
3. Инклюзивті білім беруді қолдау жолдары.

«Білім туралы» Заңның II тарауы, 20-бабында инклюзивті білім беру: Инклюзивті білім беру жеке білім беру қажеттіліктері мен жеке мүмкіндіктердің алуан түрлілігін ескере отырып, барлық білім алушылардың білім беру ұйымдарында оқуына тең мүмкіндіктерді қамтамасыз етуге бағытталған. Инклюзивті білім беру білім беру ұйымдарында дене, психикалық, сенсорлық (сенсорлық) немесе ақыл-ой кемістігі бар балаларға (жеке тұлғаларға) арналған. Инклюзивті білім беруді ұйымдастыру тәртібін Өзбекстан Республикасының Министрлер Кабинеті белгілейді.

Өзбекстан Республикасы Президентінің қаулысы.

«Ерекше білім беруге құқтасстықтары бар балаларды білім беру жүйесін одан да жетілдіру шаралары туралы» 2020 жыл 13 октябрь 4860-ПҚ

Инклюзивті тәлім – әдетте, күтілетін немесе талап етілетін барлық қызметтерді, қондырғыларды немесе нысандарды қамтиды.

- I-VIII типті саралап оқытудың арнайы (түзету) мекемелеріндегі дене және психикалық кемістігі бар балалар;
- біріктірілген білім беру ұйымдарындағы арнайы сыныптардағы (топтардағы) балалар;
- ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды сыныпта қарапайым балалармен бірге оқытқанда инклюзивті білім беру.

Кіріктірілген, яғни интеграцияланған оқыту – Мүмкіндігі шектеулі балаларға мыналар жатады: мүмкіндігі шектеулі балалар; психикалық дамуы тежелген балалар; есту, көру, сөйлеу қабілеті бұзылған балалар; аутизмі бар балалар; дамуында ақауы бар балалар. Бұл процесте баланың қажеттіліктеріне және психологиялық-медициналық-педагогикалық комиссияның қорытындысына сәйкес мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту мен тәрбиелеу үшін ерекше жағдайлар жасалуы мүмкін. Мүмкіндігі шектеулі оқушылардың психофизиологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, жеке оқу жоспарлары әзірленеді, оның ішінде белгілі бір адамға арналған сабақ кестесі, оқу жүктемесі, оның оқу жоспарын меңгеру ұзақтығы, оның аттестаттау жұмыстары.

Инклюзивті - (Француз, латын сөзінен шыққан - қорытындылаймын, кіремін, - әдетте күтілетін немесе талап етілетін барлық қызметтерді, құралдарды немесе нысандарды қамтиды. Немесе инклюзивті білім беру - ерекше қажеттіліктері бар балаларға жалпы көзқарас. Инклюзивті білім беру – жалпы білім беру жүйесіне кіретін дене, психикалық, интеллектуалдық және басқа да ерекшеліктеріне қарамастан барлық балаларды оқыту және тәрбиелеу процесі. Олар ерекше білім беру қажеттіліктерін ескере отырып, мүгедек емес құрдастарымен қоғамдастықтың негізгі мектептеріне барады.

Көбінесе, біз үшін педагогикада осы уақытқа дейін әдеттен тыс термин қолданылады. Инклюзивті – ерекше қажеттіліктері бар балалар мен қарапайым балаларды қамтитын білім беру стратегиясы. Бұл тәсіл әлеуметтік жағдайына, ақыл-ой қабілеттеріне, физикалық мүмкіндіктеріне қарамастан барлығына бірге оқуға мүмкіндік береді. Инклюзивті дегеніміз не? Педагогикада осы уақытқа дейін әдеттен тыс термин қолданылады. Инклюзивті – ерекше қажеттіліктері бар балалар мен қарапайым балаларды

камтитын білім беру стратегиясы. Бұл тәсіл әлеуметтік жағдайына, ақыл-ой қабілеттеріне, физикалық мүмкіндіктеріне қарамастан барлығына бірге оқуға мүмкіндік береді. Инклюзивті дегеніміз не?

Сонымен қатар, оларға ерекше қолдау көрсетіледі. Инклюзивті білім берудің негізі – балаларға қатысты кез келген кемсітушілікті жоққа шығаратын идеология – барлық адамдарға бірдей қарайды, бірақ ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар үшін ерекше жағдайлар жасалады.

Инклюзивті білім беру моделі мынадай әлеуметтік көзқарасқа негізделген – қоғамды және оның мүгедектерге емес, мүмкіндігі шектеулі адамдарға деген көзқарасын өзгерту. Инклюзив мүмкіндігі шектеулі балалардың ғана емес, дені сау оқушылардың да дамыған, ізгі және тиімді жүйесі ретінде танылады. Бұл мектеп жүйесінің критерийлеріне қаншалықты сәйкес келетініне қарамастан, әрбір адамға білім алуға құқық береді. Тұлға олардың әрқайсысының даралығын құрметтеп, қабылдау арқылы қалыптасады. Сонымен бірге, балалар ұжымда болып, мұғаліммен бірге оқу міндеттерін шығармашылықпен шешу үшін бір-бірімен қарым-қатынасты, қарым-қатынас орнатуды үйренеді.

Инклюзивті білім беру қажеттілігі және білім берудің бұл түрінің артықшылықтары: Ерекше қажеттіліктері бар балаларды оқыту олардың оқу және жазу дағдыларын әлеуметтік өмірге бейімдеуге көмектеседі. Оларға, ата-аналарға практикалық көмек көрсету сияқты міндеттер кіреді. Ерекше қажеттіліктері бар балалардың негізгі мәселелерін олар өмір сүретін ортадан және олардың отбасыларынан алшақтату арқылы шешу мүмкін емес.

Қоғам өз мүшелері үшін жауапкершілікті өз мойнына алып, шектеулі құқықтар мен мүмкіндіктерді шектемейінше әлеуметтік интеграцияға қол жеткізу қиын. Ерекше қажеттіліктері бар балаларды орта білім беруге тартудың екі негізгі факторы бар.

Біріншіден, ерекше қажеттіліктері бар балалар дені сау балалармен араласа алады. Инклюзивті білім беру мақсатты түрде ұйымдастырылса, ерекше қажеттіліктері бар балалар әлеуметтік қорғалады, ал дені сау балалар мүмкіндігі шектеулі балаларға қарағанда көбірек мейірімділік пен ілтипатпен қараудың әлеуметтік әділеттілік пен теңдіктің мойындалуының ұлылығын сезінеді.

Екіншіден, мүмкіндігі шектеулі балалар да дені сау құрбыларымен қатар білім алуға құқылы. Ерекше қажеттіліктері бар балалар да дені сау құрбыларымен бірге жұмыс істей алады, оқи алады, білім алады және қабілет деңгейінде дами алады.

Инклюзивті білім беру мәселесі 1990 жылдардың басты назарында болды. Соңғы жұмыс құжаттары Оңтүстік Африка мен Оңтүстік-Шығыс Азиядағы интеграцияланған білім беру бағдарламалары негізінде қаралды.

Нәтижесінде барлық елдердің білім министрліктері арнайы мектептердегі арнайы бөлімдерге балама ретінде инклюзивті тәжірибені қабылдады.

Инклюзивті білім берудің мақсаттары мен міндеттері:

- білім беру мекемесінде мүмкіндігі шектеулі балалар мен жасөспірімдерді тәрбиелеуге қажетті психологиялық-педагогикалық, коррекциялық жағдайлар жасау, олардың мүмкіндіктеріне бағытталған жалпы білім беру бағдарламаларын жүзеге асыру және түзету жұмыстарын жүргізу арқылы психикалық дамуын, әлеуметтік бейімделуін жүзеге асыру;

Инклюзивті білім берудің мақсаттары мен міндеттері: 1. Білім алуда білім алушылардың тең құқықтарын қамтамасыз ету; 2. Қоғам мен отбасының белсенді қатысуымен мүгедек және дені сау балалардың қажеттіліктерін қанағаттандыру, әлеуметтік өмірге ерте бейімделу; 3. Қоғам мен отбасының белсенді қатысуымен мүгедек және дені сау балалардың қажеттіліктерін қанағаттандыру, әлеуметтік өмірге ерте бейімделу; 4. Қоғамда мүмкіндігі шектеулі балалар мен жасөспірімдерге достық және сүйіспеншілікпен қарауды қалыптастыру.

Инклюзивті білім берудің негізгі принциптері және олардың мазмұны: Инклюзивті екенін тану, барлық тәлім алушылар үшін білім алудың ашықтығы, байланыстылықтың болуы, орталықсыздандыру, білім берудегі икемділік, кешенді (комплекті) тәсіл, біліктілік принципі.

Инклюзивті білім беруді тану принципі - Бұл қағиданың мәні мынада: 1990 жылдан бастап дүние жүзінде ерекше қажеттіліктері бар балаларды орта білім беру жүйесінде оқыту бойынша бірқатар декларациялар мен шешімдер қабылданды. Оларды әлемнің көптеген елдері мойындады. Бірақ оларды жүзеге асыруда әлі де көптеген мәселелер бар. Кейбір елдерде мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту жалпы білім беру туралы заңдарда немесе шешімдерде қамтылмаған. Дегенмен, инклюзивті білім беруді мойындау тек заңмен ғана шектелмейді. Ең бастысы, кемсітушілік пен әлеуметтік стигмамен күресу. Халық арасында ақпараттық-түсіндіру жұмыстары басты басымдық болып табылады.

Инклюзивті білім беру қағидасы барлығына ашық - соңғы жиырма жылдықта ерекше қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беру жүйесінде оқыту бойынша айтарлықтай жұмыстар атқарылды. Дегенмен, инклюзивті білім беруді енгізу негізінен қала деңгейінде, ал ауылдық жерлерде ерекше қажеттіліктері бар балалар әлі де болса білім алудан шеттетіледі немесе ауылдық жердегі ата-аналар мүмкіндігі шектеулі балаларының қаладағы арнайы мекемелерге баруын қамтамасыз етуде қиындықтарға тап болады. Сондықтан барлық аймақтарда ерекше қажеттіліктері бар балаларды инклюзивті білім беруге қамтуды қамтамасыз ету керек.

Байланыстың бар болу принципі - «Байланыс» сөздің өзегі – қоғамдық ғимараттардың сапасы, әсіресе, мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған мектептердің қолжетімділігі. Баланы қалыпты мектеп ғимаратынан шығаруға болмайды, себебі, баспалдақтар қол жетімді емес (өйткені, баспалдақ мүгедектер арбасына кіруге бейімделмеген) немесе мектеп дәретханасы мүгедектер арбасындағыларға бейімделмеген. Мұндай нысандарды құру көп шығынды қажет етпейді. Жаңа мектеп ғимараты мүмкіндігі шектеулі балалардың қажеттіліктерін ескере отырып, жоспарланған уақыттан бастап салынуы керек. Әрине, мүмкіндігі шектеулі балалар үшін қолайлы жағдай қалыпты дамыған балалар үшін қиындық тудырмайды. Физикалық байланыстарды құру инклюзивті білім берудегі негізгі мәселелердің бірі болып табылады.

Орталықсыздандыру принципі - Бұл принциптің мазмұны келесі екі фактормен сипатталады: Инклюзивті білім беру қызметтері жалпы білім беру жүйесінің біріктірілген бөлігі болуы керек; Инклюзивті білім беру жүйесіндегі міндеттер орталықтандырылмаған тәртіпте жергілікті білім беру мекемелерінің жауапкершілігі мен басшылығын ауыстырып, мүмкіндіктерді жергілікті жағдайларға бейімдеу керек.

Инклюзивті білім беруге кешенді (комплекті) көзқарас принципі - мүмкіндігі шектеулі балаларды мүгедек ретінде қарастырып қана қоймай, бұл балаларға кешенді

түрде қарау керек. Бұл ерекше қажеттіліктері бар балаларды оның бүкіл өмірінде пайда болуы мүмкін қажеттіліктерді ескере отырып, оқытуды жоспарлауды талап етеді. Сонымен қатар, инклюзивті білім беру мүмкіндігі шектеулі балаларда орын алған кемшіліктерді жоюды, түзетуді, білім мен дағдыларды меңгеруді, қатар кәсіптік оқытуды талап етеді. Бұл қағиданың негізінде ерекше қажеттіліктері бар балаларға ерте жастан қарау жатады. Ерекше қажеттіліктері бар балаларды оқыту олардың бастауыш және орта арнаулы білім алуымен аяқталмауы керек. Мүмкіндігі шектеулі балалар үшін кәсіптік және жоғары білім де қажет. Өйткені инклюзивті білім беру жүйесінің міндеттерінің бірі – ерекше қажеттіліктері бар балаларды жан-жақты дамыту, олардың барлық құқықтарын қамтамасыз ету. Инклюзивті білім берудегі икемділік принципі - бұл қағиданың мәні оқу жоспарлары, бағдарламалар мен оқулықтар ерекше қажеттіліктері бар балалардың қажеттіліктеріне бейімделуі керек. Баланың арнайы білімге деген қажеттіліктері кез келген интеграциялық іс-әрекеттің негізінде болуы керек.

Жеке қажеттіліктердің деңгейлері мен түрлері әртүрлі болғандықтан, мұндай әрекеттер икемді және бейімделгіш болуы керек.

Біліктілік принципі - Ерекше қажеттіліктері бар балалар инклюзивті түрде оқытылатын сыныптарды жоғары білікті мұғалімдер жүргізуі қажет. Инклюзивті сынып жетекшісі дефектология саласында біліктілігін арттыруы керек.

Инклюзивті білім беруді қолдау жолдары: Қоғамда оң көзқарасты дамыту. Қоғамда мүмкіндігі шектеулі балалар туралы білімнің жеткіліксіздігінен ерекше қажеттіліктері бар балалар білім алудан тыс қалады. Сонымен қатар, мүмкіндігі шектеулі баланың қабілеттері, құқықтары мен қажеттіліктері жүйелі түрде бағаланбаса, балалардың өзіне және қабілетіне деген теріс көзқарасы қалыптасады. Инклюзивті білім берудің негізгі бөлігі балалардың оқуы үшін достық және оқу ортасын құру болып табылады.

Инклюзивті оқыту ортасын дамыту.

Бүгінде елімізде 86 мүмкіндік шектеулі Оқу жылының аяғында мамандандырылған мектептер мен балаларға арналған мектеп-интернаттарда психикалық және дене кемістігі бар 21 685 бала білім алады. Сондай-ақ, мүгедектікке байланысты мектеп пен интернатта білім алуға мүмкіндігі болмаған 14 059 оқушы үйден оқытуға тартылды.

Өзбекстан Республикасы Президентінің «Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту жүйесін одан әрі жетілдіру шаралары туралы» қаулысына сәйкес 2021-2022 оқу жылынан бастап 43 мектепте пилоттық негізде инклюзивті білім беру жүйесі енгізілді. 31 мектепте инклюзивті сыныптар ұйымдастырылып, 85 бала өз қатарластарынан кем түспей білім алуда. Сондай-ақ, 6 балалар үйінде, 3 SOS балалар махалласында 650 адам, 121 отбасылық балалар үйінде 770 жетім және ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалар тәрбиеленуде.

ҚОРЫТЫНДЫЛАУ

V. Өзбекстан Республикасы Президентінің 2019 жылғы 29 сәуірдегі № ПФ-5712 «Өзбекстан Республикасының халық білім беру жүйесін 2030 жылға дейін дамыту тұжырымдамасын бекіту туралы» Жарлығын

Іс жүзінде орындалуын тәртіпке салу мақсатында; Өзбекстан Республикасының Халыққа білім беру министрлігінің 2021-үйі 24 қыркүйек «Жалпы орта білім берудің ұлттық оқу бағдарламасы бастапқы жобаны бекіту және сынақтан өткізу туралы» 310-санды бұйрықтың орындалуын қамтамасыз ету мақсатында Науаи облыстық Халыққа

білім беру басқармасының 2022 жыл 31 январьдағы 02-02/ 2-4 санды хаты негізінде «Ұлттық 3-сыныптағы оқу бағдарламасы «Тәжірибеге енгізу» тақырыбындағы биылғы облыстық оқу – семинарлары 2022 жыл 8 – 9 февраль күндері Кармана ауданы және Аймақтық орталықтың белсенділер залында өткізілді.

REFERENCES

1. Өзбекстан Республикасы Президентінің жарлығы, №ПҚ-4860 13.10.2020, Ерекше білім беруге құқтастықтары бар балаларды білім беру жүйесін одан да жетілдіру шаралары туралы.
2. Өзбекстан Республикасының Президенті Жарлығы. Жаңа Өзбекстанның 2022-2026 жылға арналған даму стратегиясы туралы. Өзбекстан Республикасы Президентінің Жарлығы, ПФ-60 28.01.2022 ж.
3. Көзі көрмейтін және нашар көретін балаларға арналған мамандандырылған мектеп-интернаттарында білім беру сапасын арттыру және олардың қызметін жақсарту жөніндегі шаралар. туралы Өзбекстан Республикасы Президентінің 2022 жыл 18 апрельдегі 209 санды Президент Қаулысы.
4. Халыққа білім беру қызметкерлерінің үздіксіз кәсіби дамыту жүйесін ұйымдастыру тәртібін бекіту туралы Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинеті Қаулысы. *Өзбекстан Республикасының Премьер-Министрі А.АРИПОВ. Ташкент, 2022 жылғы 17 қаңтар, 25 санды*
5. Өзбекстан Республикасы Халыққа білім беру министрлігінің 2022 жыл 20 январьдағы 18-санды «Халыққа білім беру қызметкерлерін үздіксіз кәсіби дамыту жүйесін жариялау туралы» бұйрығының 4-көрсетпесі.
6. Өзбекстан Республикасы Президентінің 2019 жылғы 29 сәуірдегі № ПФ-5712 «Өзбекстан Республикасының халық білім беру жүйесін 2030 жылға дейін дамыту тұжырымдамасын бекіту туралы» Жарлығы.
7. Амонашвили Ш.А. Тезірек, балалар, біз ұшуды үйренеміз. Ред. Шалва Амонашвилидің үйі. Зертхана адамгершілік. Пед. MGPU. - М., 2005- 329 б.
8. Джулина Е.В. Элеуметтік реабилитация негіздері. Сфера сауда орталығы. М., 2005 - 187 б.